

Szabó Gergely (ELTE BTK, Eötvös József Collegium): A turáni gondolat – A turanizmus mozgalmának eszméje a XX. század első felében

A turanizmus, a kelet felé fordulás gondolata a magyar értelmiség körében egy nagy horderejű eszmei irányzat volt a huszadik század első felében. Ugyan 1910-ben létrejött a Turáni Társaság, illetve 1913-tól megjelent folyóiratuk, a Turán is, a mozgalom a szervezet 1946-os feloszlásáig nem volt képes önálló politikai mozgalommal kinőni magát, profilja mindvégig megmaradt a tudományszervezés és ismeretterjesztés szerepkörében.

A „turanizmus” alapvetése egy nép-, illetve nyelvrokonsági megállapításban rejlik, miszerint létezik egy turáni faj, melynek tagjai az uráli és az altáji népeken túl például a kínaiak vagy a japánok is. Előadásom során részletesen ki fogok térni arra, hogy ez a koncepció miképp határozta meg a különböző tudományágak szemléletét, miféle történeti narratívát hozott létre, valamint, hogy ezt miféle propagandisztikus, retorikai megoldásokkal próbálták a társaság vezetői, legfőbbképpen Paikert Alajos beépíteni a köztudatba.

Látnunk kell azt, hogy ez az elgondolás már a korban is könnyen támadható volt, s fő elemeiben sem volt egyetértés a tudósok között. Triviális kérdés volt például a turáni őshaza helyének meghatározása is, amit a különböző szerzők eltérő helyeken képzeltek el. Mindezek ellenére látnunk kell azt, hogy a Turáni Társaság milyen jelentős orientalisztikai tudományszervező tevékenységet hajtott végre. A szervezet megjelenési lehetőséget biztosított a folyóiratában a téma kutatóinak, de ezen felül kezdettől fogva anyagilag támogatta az ázsiai expedíciókat, módszertani és nyelvi kurzusokat hirdetett. Ez nem volt véletlen, hisz neves Kelet-kutatók, így Cholnoky Jenő, Lóczy Lajos, valamint híres politikusok, például Teleki Pál vagy Esterházy Mór voltak a társaság elnökségének tagjai 1914-ben.

A turanizmus mozgalma részben azért nem tudott politikai erővé válni, mert sosem volt egységes a személete. Ezt az is mutatja, hogy 1920-ban levált a Magyar Turán Szövetség és a Körösi Csoma Társaság. Különböző külpolitikai elképzelések jellemezték a turanistákat, így Paikert Alajos egyenesen egy germán-turanizmus népszövetséget képzelte el a pánszlávizmus visszaszorítására, míg a kevésbé radikális gondolkodású tagok a megelégedtek a turáninak tartott népekkel való szorosabb kapcsolattartással.

Előadásom tehát vizsgálni fogja a turáni gondolat eszmei hátterét, ezeken felül pedig a mozgalom tudományszervezésben és külpolitikában elfoglalt szerepét